

Cauza C-41/22

Cerere de decizie preliminară

Data depunerii:

18 ianuarie 2022

Instanța de trimitere:

Landgericht Erfurt (Germania)

Data deciziei de trimitere:

13 ianuarie 2022

Reclamant:

XXX

Pârâtă:

Helvetia schweizerische Lebensversicherungs-AG

Landgericht Erfurt

[omissis]

Ordonanță

în vederea trimiterii preliminare la

Curtea de Justiție a Uniunii Europene

în litigiul dintre

XXX

– reclamant –

[omissis]

și

Helvetia schweizerische Lebensversicherungs-AG[omissis]

– pârâtă –

[omissis]

având ca obiect rezilierea în urma retragerii dintr-un contract de asigurare de viață și de pensie

La 13 ianuarie 2022, Camera a 8-a civilă a Landgericht Erfurt (Tribunalul Regional din Erfurt, Germania) [omissis],

a hotărât:

I. Suspendă procedura.

II. Adresează Curții de Justiție a Uniunii Europene, în temeiul articolului 267 TFUE, următoarele întrebări, în vederea unei decizii preliminare:

1) Dreptul Uniunii, în special articolul 15 alineatul (1) din A doua directivă privind asigurarea de viață, articolul 31 din A treia directivă privind asigurarea de viață și articolul 35 alineatul (1) din Directiva 2002/83, coroborate eventual cu articolul 38 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, se opune unei reglementări sau unei jurisprudențe naționale care stabilește în sarcina titularului poliței de asigurare - după exercitarea justificată a dreptului său de retragere – obligația de a prezenta faptele și probele în vederea cuantificării beneficiilor obținute chiar din asigurare? Dreptul Uniunii, în special principiul efectivității, impune, în cazul admisibilității unei sarcini a prezentării faptelor și a probei astfel repartizate, ca titularul poliței de asigurare să aibă împotriva asigurătorului drepturi la informare sau la alte facilități care să-i permită să își valorifice pretențiile?

2) Unui asigurător, care nu l-a informat sau l-a informat doar incorect pe titularul poliței de asigurare cu privire la dreptul său de retragere, îi este interzis să invoce decăderea, abuzul de drept sau prescripția împotriva drepturilor titularului poliței de asigurare care decurg din această împrejurare, cum ar fi în special dreptul de retragere?

3) Unui asigurător, care nu i-a transmis sau i-a transmis titularului poliței de asigurare doar informații care trebuie comunicate consumatorilor incomplete sau incorecte, îi este interzis să invoce decăderea, abuzul de drept sau prescripția împotriva drepturilor titularului poliței de asigurare care decurg din această împrejurare, cum ar fi în special dreptul de retragere?

A. Situația de fapt și procedura principală

Părțile – titularul poliței de asigurare și asigurătorul – sunt în dezacord cu privire la rezilierea completă a contractelor de asigurare încheiate în conformitate cu modelul denumit „al depunerii unei cereri”.

Reclamantul a încheiat, în anul 2008, cu întreprinderea de asigurări pârâtă o asigurare de pensie legată de tip unit-linked. Cu această ocazie, odată cu depunerea cererii, i-au fost transmise informații care trebuie comunicate consumatorilor. Detaliile sunt contestate.

În anul 2020, reclamantul a formulat declarația de retragere în temeiul articolului 8 din Legea privind contractele de asigurare (Gesetz über den Versicherungsvertrag, denumită în continuare „VVG”), în versiunea anterioară. El invocă faptul că informarea privind dreptul de retragere a fost incorectă din punctul de vedere al formei și al conținutului. În plus, el își întemeiază retragerea pe faptul că informații necesare care trebuie comunicate consumatorilor au lipsit sau au fost incomplete.

În esență, reclamantul solicită – în temeiul îmbogățirii fără justă cauză – rambursarea primelor plătite între timp, precum și restituirea beneficiilor obținute de asigurător din prime. Pentru a calcula compensația aferentă beneficiilor, reclamantul solicită pârâtei informații detaliate, de exemplu, cu privire la repartizarea primelor plătite de el în elemente individuale, cum ar fi costuri administrative, costuri de achiziție, costuri de risc sau suma din contul de economii, sau cu privire la utilizarea concretă a primelor.

Întreprinderea de asigurări pârâtă consideră că a existat o informare corectă privind retragerea, dar și că au fost transmise toate informațiile esențiale care trebuie comunicate consumatorilor. Ea contestă toate drepturile de informare invocate de reclamant. În plus, întreprinderea de asigurare invocă decăderea și abuzul de drept, în sensul articolului 242 din Codul civil german (denumit în continuare „BGB”). Contractul ar fi fost pus în aplicare fără obiecții în cursul unei perioade de 12 ani. Ordinea juridică ar trebui restabilită după cel mult zece ani. Astfel, conform dreptului german, chiar și în cazul unei contestări a contractului pentru cauză de dol, este prevăzut un termen de zece ani, independent de aducerea la cunoștință.

În speță, părțile sunt în dezacord cu privire la aspectul dacă jurisprudența actuală a Curții de Justiție a Uniunii Europene privind decăderea și abuzul de drept în cazul retragerii din contractele de credit încheiate cu consumatori poate fi transpusă în materie de asigurări.

B. Cadrul juridic

Dispozițiile din dreptul german relevante pentru soluționarea litigiului și aplicabile la încheierea contractului au următorul cuprins:

Articolul 8 din Legea privind contractele de asigurare (VVG), în versiunea anterioară

„(1) Asiguratul poate formula declarația de retragere din contract în termen de două săptămâni. Retragerea se declară asigurătorului în scris și nu trebuie să conțină o motivare; pentru respectarea termenului este suficientă expedierea la timp util.

(2) Termenul de retragere începe să curgă de la momentul la care următoarele documente sunt primite de asigurat în formă scrisă:

1. polița de asigurare și dispozițiile contractuale, inclusiv Condițiile generale de asigurare, precum și celelalte informații prevăzute la articolul 7 alineatele (1) și (2) și

2. o informare clar exprimată cu privire la dreptul de retragere și la consecințele juridice ale retragerii, care să clarifice asiguratului drepturile sale în conformitate cu cerințele mijloacelor de comunicare utilizate și care să conțină numele și adresa persoanei căreia trebuie să i se declare retragerea, precum și o indicație referitoare la momentul de la care începe să curgă termenul și la dispozițiile alineatului (1) a doua teză.

Informarea îndeplinește cerințele prevăzute la punctul 2 al primei teze în cazul în care se utilizează modelul publicat de Bundesministerium der Justiz [Ministerul Federal al Justiției] pe baza unui decret legislativ prevăzut la alineatul (5). În conformitate cu prima teză, asigurătorul are responsabilitatea de a furniza dovada primirii documentelor.”

Articolul 242 din Codul civil (BGB) Prestație de bună credință

„Debitorul este obligat să efectueze prestația în modul în care este necesar, cu bună-credință în ceea ce privește uzanțele și practicile.”

D. Relevanța întrebărilor preliminare în soluționarea litigiului și explicarea acestora

Scopul central al acestei trimiteri preliminare este să se stabilească dacă – și în ce măsură – normele naționale sau o jurisprudență – *law in books* și *law in action* – pot împiedica sau zădărnici exercitarea și punerea în aplicare a drepturilor asiguratului sau dacă asiguratul are dreptul de a-i fi furnizate informații sau la alte facilități în vederea punerii în aplicare a drepturilor sale împotriva asigurătorului. În special, trebuie să se clarifice care sunt limitele exercitării drepturilor consumatorilor în materia asigurărilor. O întreprindere de asigurări poate invoca decăderea, abuzul de drept sau prescripția și în cazul în care informarea privind dreptul de retragere a fost defectuoasă sau au lipsit informații necesare care trebuie comunicate consumatorilor?

În măsura în care părțile sunt în dezacord cu privire la aspectul concret dacă informarea privind retragerea a fost corectă din punctul de vedere al formei și al conținutului sau dacă au fost furnizate toate informațiile necesare care trebuie comunicate consumatorilor, aceste chestiuni specifice nu fac obiectul trimiterii preliminare la Curte. Aceasta nu este în primul rând o problemă de interpretare („interpretation”), ci mai degrabă simpla aplicare („application”) a dreptului în vigoare – care revine instanțelor naționale în calitate de instanțe ale Uniunii. În această privință, există deja o jurisprudență a Curții de Justiție a Uniunii Europene, precum și a Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania), care poate constitui un punct de referință, astfel încât aceste chestiuni să poată fi clarificate în fața instanței judecătorești (a se vedea printre altele Hotărârea Curții din 19 decembrie 2019, C-355/18-C-357/18 și C-479/18, EU:C:2019:1123; a se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Bobek din 2 septembrie 2021, C-143/20 și C-213/20, EU:C:2021:687).

1. Cu privire la prima întrebare preliminară

Mai întâi se ridică întrebarea – determinantă pentru soluționarea litigiului – referitoare la aspectul dacă unui consumator îi revine **sarcina prezentării situației de fapt și a probei** și la stabilirea conținutului acesteia, pentru a exercita în instanță dreptul legitim de reziliere a unui contract de asigurare în curs de executare. Acesta are, eventual, **drepturi de informare** împotriva asigurătorului în ceea ce privește beneficiile pe care întreprinderea de asigurări le-a obținut efectiv din primele plătite?

a) În materia asigurărilor de viață, nu a existat o armonizare completă. Prin urmare, revine statelor membre competența de a stabili domeniul de aplicare și limitele drepturilor asiguratului în urma retragerii. Ele trebuie să respecte, în această privință, principiile echivalenței și eficienței.

Potrivit dreptului german, asiguratul are dreptul la primele deja plătite, din care se deduce o componentă de risc minoră, precum și la compensația aferentă beneficiilor. Așadar, asigurătorul care face afaceri cu banii asiguratului trebuie să vireze beneficiile.

Spre deosebire de situația existentă în urma retragerii din contractele de împrumut – care, din cauza unei armonizări complete, nu prevede o compensație aferentă beneficiilor – acest lucru este admisibil în temeiul dreptului Uniunii (a se vedea, referitor la acel caz, Hotărârea Curții din 4 iunie 2020, C-301/18, EU:C:2020:427).

Trebuie găsit un echilibru corect și rezonabil între interesele legitime ale asiguraților, interesele comunității de asigurați și interesele legitime ale asigurătorilor și ale industriei asigurărilor. Este supus examinării aspectul dacă acest lucru a fost realizat în Germania în ceea ce privește compensația aferentă beneficiilor.

b) Potrivit jurisprudenței constante și consacrate a Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania), pentru a solicita beneficiile obținute efectiv de întreprinderea de asigurare din contribuțiile sale, asiguratului îi revine sarcina descrierii situației de fapt și a probei. În consecință, asiguratul trebuie să demonstreze în mod concludent și, dacă este necesar, să dovedească existența și valoarea beneficiilor obținute în mod efectiv. În acest sens, trebuie să se refere la nivelul concret al profitului asiguratorului pârât (în rezumat, Hotărârea BGH din 29 aprilie 2020, IV ZR 5/19, DE:BGH:2020:290420UIVZR5.19.0, punctul 16).

În cursul anilor, Bundesgerichtshof a respins mai multe modalități de calcul, precum și metode ale consumatorilor reclamanți – în ceea ce privește determinarea autonomă impusă a compensației aferente beneficiilor.

Criteriile stabilite de jurisprudența germană impun asiguratului cercetări ample și prezentări exhaustive ale faptelor. Astfel, din comunicările asiguratorului său sau din surse accesibile în mod public, astfel cum sunt rapoartele comerciale publicate ale asiguratorului, consumatorul trebuie să determine nivelul profitului acestuia și, de exemplu, câștigurile din fonduri de investiții și „randamentul” unui fond, iar apoi să-și fundamenteze cererea pe acesta (a se vedea Hotărârea BGH din 11 noiembrie 2015, IV ZR 513/14, punctul 50, precum și Hotărârea Thüringer Oberlandesgericht [Tribunalul Regional Superior din Turingia] din 31 iulie 2020, 4 U 1245/19, punctul 67 și următoarele). Evident, asigurații pot face față cu greu acestor exigențe. Există prezumția potrivit căreia ei nu își revendică drepturile din această cauză.

Prin urmare, există îndoieli considerabile cu privire la compatibilitatea acestei practici judiciare cu principiul efectivității (a se vedea, referitor la sarcina probei în ceea ce privește clauzele abuzive, Hotărârea Curții de Justiție din 10 iunie 2021, C-776/19-C-782/19, EU:C:2021:470). Este probabil că exercitarea drepturilor conferite asiguratului prin directivele privind protecția consumatorilor, în special în ceea ce privește asigurările de viață, va deveni excesiv de dificilă dacă i este impune sarcina descrierii situației de fapt și a probei în ceea ce privește beneficiile.

În orice caz, atunci când consumatorul sau, în general, persoana îndreptățită în temeiul dreptului Uniunii are nevoie de probe, întrucât informațiile relevante nu îi sunt accesibile sau îi sunt accesibile numai cu dificultate, principiul efectivității din dreptul Uniunii poate determina o ușurare a sarcinii probei până la răsturnarea ei (a se vedea de asemenea Hotărârea Curții din 4 iunie 2015, C-497/13, EU:C:2015:357). Mecanismele clasice ale dreptului procesual civil, care se întemeiază pe o egalitate formală între părți și pe principiul *actori incumbit probatio*, se dovedesc a fi insuficiente în cazul de față, pentru punerea în aplicare efectivă și cu succes a drepturilor consumatorului. În cele din urmă, nu trebuie să se ignore faptul că, prin retragere, consumatorul își exercită un drept care presupune existența unei încălcări din partea asiguratorului său. Prin urmare, conceptul de sancțiune ar putea fi de asemenea relevant.

c) În cazul în care sarcina prezentării situației de fapt și a probei revine totuși consumatorului, acesta din urmă are – pentru a compensa acest lucru – dreptul la informații sau la alte facilități împotriva asigurătorului său?

Potrivit unei tendințe generale a dreptului Uniunii, este necesar ca elementele de probă – în sensul de *disclosure* [divulgare] – să fie divulgate de cealaltă parte. Acest lucru se aplică, de exemplu, în dreptul concurenței sau în dreptul proprietății intelectuale [a se vedea de asemenea articolul 18 din Directiva (UE) 2020/1828 privind acțiunile în reprezentare pentru protecția intereselor colective ale consumatorilor].

Un drept la informare al asiguratului împotriva asigurătorului ar putea rezulta din articolul 31 alineatul (1) și din anexa la A treia directivă privind asigurarea de viață. Avocata generală Sharpston a susținut că, în cazul unei asigurări de viață cu componentă investițională, la care quantumul prestației de asigurare depinde de utilizarea primei de către asigurător, asigurătorul este obligat să indice asiguratului, înainte de încheierea contractului – în cazul unor modificări ale contractului, de asemenea în cursul duratei contractuale – scopurile în care va fi utilizată prima sa, în sume absolute sau în procente, în vederea îmbunătățirii procesului decizional. Asiguratului trebuie să i se precizeze cel puțin criteriile aplicabile (Concluzii din 12 aprilie 2014, C-51/13, EU:C:2014:1921).

Dacă asigurătorul trebuie – în măsura în care este posibil – încă anterior încheierii contractului, să furnizeze informații cu privire la utilizarea concretă a primelor plătite în sume absolute sau în procente, cu atât mai mult el ar putea fi obligat, în cazul în care din acest quantum al primelor au fost efectiv obținute beneficii, să furnizeze informații privind utilizarea concretă a primei ulterior încheierii contractului, pentru a permite o rezoluțiune completă a contractului de asigurare.

2. Cu privire la a doua și la a treia întrebare preliminară

În cazul în care un drept de retragere rezultă din faptul că informarea a lipsit sau a fost incorectă sau din faptul că lipseau informații necesare care trebuie comunicate consumatorilor în temeiul dreptului Uniunii, în Germania, în numeroase cazuri, asigurătorii și instanțele judecătorești recurg la aspecte de **decădere și abuz de drept** pentru a respinge o rezoluțiune sau cereri de despăgubire întemeiate pe informații incorecte [*omissis*][trimitere la doctrină].

Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, denumită în continuare „BGH”) consideră – însă mai ales în cazul unor informări incorecte privind retragerea – că invocarea dreptului de retragere este inadmisibilă atunci când există circumstanțe deosebit de grave în cazul concret (a se vedea, recent, Ordonanța BGH din 8 septembrie 2021, IV ZR 133/20, DE:BGH:2021:080921BIVZR133.20.0, punctul 17, precum și Hotărârea BGH din 10 februarie 2021, IV ZR 32/20, DE:BGH:2021:100221UIVZR32.20.0, punctele 17 și 18). Același lucru este valabil în cazul informațiilor care trebuie comunicate consumatorilor care lipsesc

sau care sunt incorecte. Instanțele judecătorești acceptă un astfel de caz excepțional într-un mod destul de generos.

BGH pare să considere că este suficient ca comportamentul asiguratului să fie în mod obiectiv contradictoriu: asiguratul lasă să expire nefolosit, la încheierea contractului, termenul de retragere care i-a fost acordat și adus la cunoștință, plătiind constant primele de asigurare convenite. Prin acest comportament întemeiat pe interesul propriu și menținut o perioadă îndelungată, asiguratul se plasează într-o contradicție dacă mai târziu pretinde că nu a existat niciodată un contract și solicită întreprinderii de asigurare, care s-a putut baza pe existența contractului, rambursarea contribuțiilor sale. În orice caz, pentru obiecția întemeiată pe abuzul de drept, nu ar fi necesare nici intenții necinstite, nici o culpă a asiguratului. Ar fi suficient ca comportamentul titularului dreptului să fi dat naștere celeilalte părți la o încredere – pe care el o putea recunoaște și care trebuia protejată – într-o situație de fapt sau de drept determinată.

Totuși, acest recurs al BGH la noțiunea de bună-credință, prevăzută la articolul 242 din BGB, pare să ridice incertitudini în lumina dreptului – obligatoriu și prioritar – al Uniunii și a jurisprudenței relevante a Curții de Justiție de la Luxemburg [omissis][trimitere la doctrină].

Potrivit acestuia, invocarea abuzului de drept este supusă unor limite stricte și necesită o justificare specială. Curtea de Justiție formulează, într-o jurisprudență constantă, cerința existenței unui element subiectiv suplimentar pentru a stabili existența unui abuz de drept (a se vedea, în ceea ce privește termenele de prescripție, Hotărârea din 10 iunie 2021, C-776/19-C-782/19, EU:C:2021:470, punctul 46, Hotărârea din 19 decembrie 2019, C-355/18-C-357/18 și C-479/18, EU:C:2019:1123, punctul 69 și următoarele, precum și Hotărârea din 19 decembrie 2013, C-209/12, EU:C:2013:864, punctul 27).

Prin urmare, consumatorul trebuie să fi avut posibilitatea de a-și cunoaște drepturile, ceea ce nu a fost cazul în speță. În interesul protecției consumatorului, o limitare a drepturilor consumatorului este exclusă (a se vedea Hotărârea din 9 septembrie 2021, C-33/20, C-155/20 și C-187/20, EU:C:2021:736).

În favoarea unei astfel de abordări, orientate spre protecția consumatorului, pledează și articolul 38 din cartă care, în speță, are cel puțin un efect de anticipare. Articolul 38 din cartă consacră principiul conform căruia politicile Uniunii asigură un nivel ridicat de protecție a consumatorilor. Acesta presupune o cerință de optimizare. Prezenta cauză intră în domeniul de aplicare al Cartei drepturilor fundamentale – în calitate de *supreme law of the land* și *living instrument* –, cu alte cuvinte aceasta din urmă este obligatorie pentru Uniunea Europeană și pentru statele membre ale acesteia [articolul 51 alineatul (1) din cartă]. Aplicabilitatea dreptului Uniunii – în speță, a dreptului privind asigurările determinat la nivel european – o cuprinde și o implică pe cea a drepturilor fundamentale garantate de cartă (Hotărârea Curții din 26 februarie 2013, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 21).

În plus, jurisprudența actuală a Curții de Justiție privind decăderea și abuzul de drept în cazul retragerii din creditele pentru consumatori ar trebui să poată fi transpusă, în considerațiile sale de bază, în materia asigurărilor (a se vedea pentru detalii Hotărârea Curții din 9 septembrie 2021, C-33/20, C-155/20 și C-187/20, EU:C:2021:736).

Curtea de Justiție a hotărât că un creditor nu poate invoca excepția decăderii împotriva exercitării dreptului de retragere de către un consumator atunci când o mențiune obligatorie prevăzută de directiva respectivă nu a fost inclusă în contractul de credit și nici nu a fost comunicată ulterior în mod corespunzător, indiferent dacă consumatorul avea sau nu cunoștință despre dreptul său de retragere, fără ca această necunoaștere să-i fie imputabilă. Același lucru este valabil în ceea ce privește invocarea abuzului de drept.

Nu poate fi identificat niciun motiv convingător pentru care această jurisprudență nu ar trebui să se aplice și în dreptul privind asigurările.

În sfârșit, se face trimitere la trimiterea preliminară comparabilă a Landgericht Erfurt (Tribunalul Regional din Erfurt, Germania) din 30 decembrie 2021 ([*omissis*] C-2/22) cu privire la modelul de remitere a unei polițe, precum și la aspectele legate de decădere și de abuz de drept.

[*omissis*]